

Олена Гурко

ПРИЄДНУВАЛЬНІ КОНСТРУКЦІЇ ЯК ЗАСІБ ІМПЛІКУВАННЯ СТВЕРДЖЕННЯ

У статті проаналізовано основні засоби зв'язку між приєднувальною й основною частиною конструкції. З'ясовано роль сполучників під час вивчення значення ствердження. Ідентифікаторами внутрішнього, імплікованого ствердження є приєднувальні конструкції, що допомагають створити повне, інформативно вичерпне повідомлення, відбивають думки автора чи персонажа, відтворюють процес мислення зі значною кількістю смислових та модальних відтінків.

Ключові слова: значення, ствердження, приєднувальні конструкції, сполучники, імплікування, єдність семантика, повідомлення.

Питання про вивчення специфіки імпліцитного змісту (логічних, психологічних та когнітивних основ), механізмів та способів його вияву, закономірностей кодування та декодування давно цікавить мовознавців як у загальнотеоретичному, так і в практично-методичному планах. Цю проблему розглядали такі видатні лінгвісти, як В. Х. Багдасарян [2], Ф. С. Бацевич [3], О. В. Бондарко [4], К. А. Долинін [7], Г. І. Приходько [13], О. М. Старикова [15]. Однак окремої наукової розвідки, присвяченої описові приєднувальних конструкцій як засобу імплікування ствердження, у сучасному українському мовознавстві немає. Саме тому об'єктом нашого дослідження є стверджувальні речення, а предметом – приєднувальні конструкції. У пропонованій статті маємо на меті проаналізувати власне-мовні особливості приєднувальних конструкцій, що маркують імпліцитне ствердження, яке граматично виражене сполучниками єднання. Матеріалом для аналізу стали газета «Літературна Україна» та твір П. Загребельного «Роксолана».

К. А. Долинін вважає імпліцитною інформацію, яка «прямо не втілена в узуальних лексичних і граматичних значеннях мовних одиниць, що формують висловлення, але виводиться чи може бути виведеною з нього в процесі сприйняття» [7, с. 37]. На думку Е. Г. Борисової, імпліцитною є та інформація, що не міститься в конвенційних мовних засобах – у значеннях слів, інтонації конструкцій, але яку, незважаючи на це, сприйме адресат [5, с. 113]. Деякі дослідники трактують мовну імпліцитність із

погляду співвідношення форм мислення (поняття, судження) з відповідними мовними одиницями, а саме про їх зв'язок, що виявляється в пізнавально-комунікативних процесах [2; 3].

У нашій роботі ми погоджуємося з думкою О. М. Старикової, яка зазначає, що імпліцитні предикативні одиниці можуть бути актуалізованими за допомогою фонологічних, лексичних, граматичних, лексико-граматичних та логіко-семантичних індикаторів, які зазвичай діють комплексно [15, с. 134].

П. С. Дудик вважає, що приєднувальні конструкції – це синтаксичні побудови, що формуються як частини попереднього речення, але виділяються в окремі самостійні речення, здебільшого неповні двоскладні чи односкладні [8, с. 185]. Отже, приєднувальними вважаємо частини речення або конструкції, що приєднуються до основного як додатковий елемент висловлення за допомогою сполучних слів.

В. В. Жайворонок серед засобів зв'язку між приєднувальною й основною частиною виокремлює такі: 1) сполучники, що виступають лише у функції приєднання; 2) сполучники, омонімічні сполучникам і сполучним словам сурядності та підрядності (*і, та, а, але, однак, зате, проте*); 3) приєднувальні сполучники, омонімічні модальним словам і часткам [9, с. 7].

Сполучники першої групи *та й, ще й, та ще, та ще й, а також* увиразнюють стилістичне навантаження приєднувальних конструкцій. Семантика приєднуваних структур пов'язана зі значенням кожного конкретного сполучника чи сполучного слова або його складниками. Залежна одиниця зазвичай виражає додавання повідомлень про предмети, дії, обставини, ознаки, деталі, що здатні розширити, доповнити основну частину: «*Бо знав те, що знав і Гріті. Про смертельні хворощі султана Селіма. І про те, що Сулейман – єдиний спадкоємець престолу. А також про те, що Ібрагім – душа й серце Сулейманові*» (П. Загребельний, с. 7), «*Ці два вовки, Луїджі Гріті й Скендер-челібя, видно, уже неспроможні проковтнути здобич, яку хапають по всій імперії. Ще й третій їм потрібен*» (П. Загребельний, с. 9), «*А що Хуррем живцем закопувала себе, в цьому*

не могло бути ніяких сумнівів. Бо це вперше в османських гаремах рабіння відмовляється йти на поклик падишаха. *Та ще й вимовляючи при цьому образливі, погордливі слова*» (П. Загребельний, с. 82), *«Згадують, що Тарас мав чудовий голос і слух. А також незвичайну пам'ять»* (Літературна Україна, с. 1), *«Я мала доволі часу, щоб спізнати і турецьку, й арабську, – сказала Хуррем. – Та й перську»* (П. Загребельний, с. 83). Отже, з наведених прикладів видно, що імпліцитне ствердження в українському мовленні маркують приєднувальні конструкції з аналітичними сполучниками (*та й, та ще, та ще й*), які підсилюють значення додаткового повідомлення, зауваження, оцінного судження цих речень.

До другої групи належать сполучники сурядності і підрядності. Серед одиничних єднальних сполучників другої групи найактивніше функціонує сполучник *і*, що передає загальну єднальну семантику зі значенням одночасності та послідовності подій: *«Запалюй вогнища, щоб висушити свої барабани, промокли від сліз, пролитих за вбитими тобою, сліз жіночих і дитячих, сліз землі, неба і самого бога! І я теж згорю на тих вогнищах, і тільки наша любов, переживши всі твої злочини, відвідає нас у півночі наших могил!»* (П. Загребельний, с. 356), *«Бо вже забув, як п'ятнадцять років тому привезено йому на баштарду худорляве грецьке джавуреня з скрипочкою і як, насміхаючись, почухуючи волохаті жирні груди, ховаючись у затінок шовкового намету на демені, поставив він під сонцем на хисткій палубі дитинча і звелів грати. І воно грало»* (П. Загребельний, с. 6), *«Ти вознесешся на небо, вознесешся! – гарячкове повторював він. – І я за тобою!»* (П. Загребельний, с. 382), *«Я вмів любити. І я це довела»* (П. Загребельний, с. 343).

Г. О. Звягіна стверджує, що приєднані одиниці не лише пояснюють, але й указують на обґрунтування причини того, про що йшлося раніше, нерідко прикріплені компоненти пояснюють основну думку, додаючи до неї щонебудь нове або підсумовують, виражають наслідок, припущення, що пов'язане з оцінкою [11, с. 176]. Наприклад: *«Я пішов на нього з військом, але не мав наміру вкоротити його володарський вік. Адже він ледве зазнав утіх життя й влади»* (П. Загребельний, с. 121), *«Пробували відбудувати Рогатин, і його церкви, і дома, й мури та брами, а налетіли татари – та й знов сплюндрували»* (П. Загребельний, с. 250), *«Як його звати? Козак, та й усе!»* (П. Загребельний, с. 252). Із наведених прикладів, видно, що прикріплені компоненти відзна-

чаються стверджувальною модальністю, вони вказують на позитивне стверджувальне значення й водночас виражають оцінно-експресивне ставлення мовця до явищ, подій, учинків інших осіб.

Для всіх структурних різновидів приєднувальних конструкцій, у яких роль скрипів виконують вставні слова, частки, прислівники, що належать до третьої групи, спільною є семантика додаткового повідомлення, на яку нашаровуються різні значеннєві відтінки [9, с. 175]. До цієї групи уналежнюємо власне приєднувальні сполучні слова, що виражають: 1) додаткові міркування, повідомлення, які лише асоціативно пов'язані з основним: *«Знав коран, якого його вчили ще малим хлопчиком, вбиваючи в його стрижену голову вірність ісламові й новим хазяям, знав зброю, жорстокість, неволю, тверде життя і коней. Щоправда, Піфією звали кобилу, на якій він колись учив султанишу їздити верхи»* (П. Загребельний, с. 289); 2) коментар, пояснення, зазвичай зі своєрідною поправкою: *«Колись так само заповідали всезагальне очищення безстрашно молодий Іскандер, таємничо-похмурий Чингісхан, кривавий Тімур, слідом за ними османські султани, імператор Карл. Щоправда, Карл, вичерпаний тривалою боротьбою, поступився престолом своєму синові Філіппу, а сам пішов у монастир»* (П. Загребельний, с. 343); 3) уточнення, конкретизацію: *«Вони однаково легко люблять і вбивають. До того ж володіють звірячим чуттям»* (П. Загребельний, с. 321); 4) припущення: *«Може, думало, що й ухотили його на березі лиш для того, аби втішило грою капудан-пашу. І, мабуть, сподівалося, що його відпустять до тата й мамі»* (П. Загребельний, с. 6); 5) узагальнення, підсумки, іноді з відтінком наслідку: *«Найпокірніша слуга цим повідомляє, що Ми отримали Вашого дружнього листа, який приніс нам надзвичайну радість і задоволення Отже, зі змісту листа Ми довідалися, що Ви в доброму здоров'ї і прагнете дружби, яку Ви засвідчуєте Вашій щирій подрузі, так само засвідчуєте і Вашу щирю дружбу і прихильність до Його Величності Падишаха, який був опорою світу, – як бачите, я неспроможна зрівнятися з Вами у висловах»* (П. Загребельний, с. 303). Потрібно зазначити, що стверджувальний зміст конструкцій впливає з усієї структури речення, тобто є імпліцитним. Його увиразненню сприяє вимова стверджувальних речень із логічним наголосом на приєднувальному сполучному слові.

Отже, ідентифікаторами внутрішнього, імплікованого ствердження є приєднувальні конструкції, які допомагають створити повне, інформативно вичерпне повідомлення, відбивають думки автора чи персонажа, відтворюють процес мислення зі значною кількістю смислових та модальних відтінків.

Література

1. Баган М. П. Категорія заперечення в українській мові: функційно-семантичні та етнолінгвістичні вияви : [монографія] / М. П. Баган. – К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. – 376 с.
2. Багдасарян В. Х. Проблема імпліцитного (логіко-методологічний аналіз) / В. Х. Багдасарян. – Єреван : Изд-во АН АрмССР, 1983. – 138 с.
3. Бацевич Ф. С. Співвідношення типів смислової імпліцитності в мові (на матеріалі російської мови) / Ф. С. Бацевич // Мовознавство. – 1993. – № 1. – С. 54–59.
4. Бондарко А. В. Грамматическое значение и смысл / А. В. Бондарко. – Л. : Наука, 1971. – 112 с.
5. Борисова Е. Г. О способах извлечения импліцитной информации / Е. Г. Борисова // Скрытые смыслы в языке и коммуникации. – М., 2008. – С. 113–122.
6. Вихованець І. Р. Теоретична морфологія української мови / І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська. – К. : Унів. вид-во «Пulsари», 2004. – 398 с.
7. Долинин К. А. Импліцитное содержание высказывания / К. А. Долинин // Вопросы языкознания. – 1983. – № 6. – С. 37–47.
8. Дудик П. С. Синтаксис української мови / П. С. Дудик, Л. В. Прокопчук. – К. : ВЦ «Академія», 2010. – 384 с.
9. Жайворонок В. В. Сложноподсоединительные конструкции в украинской устной и письменной литературной речи : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : 10.661 / В. В. Жайворонок. – К., 1970. – 25 с.
10. Загребельний П. Роксолана / П. Загребельний – К. : «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА», 2013. – 800 с.
11. Звягіна Г. О. Статус приєднувальних конструкцій у художньому мовленні Григора Тютюнника / Г. О. Звягіна // Актуальні проблеми прикладної лінгвістики : вип. 1 : [зб. наук. праць]. – Одеса : видавець Букаев Вадим Вікторович, 2014. – С. 173–178.
12. Коцюбовська Г. А. Приєднувальні конструкції: функціонально-текстовий аспект : автореф. дис.

... канд. филол. наук : 10.02.01 / Г. А. Коцюбовська. – Дніпропетровськ, 2002. – 16 с.

13. Приходько Г. І. Специфіка імпліцитних засобів вираження оцінки у висловлюванні / Г. І. Приходько // Нова філологія. – 2001. – № 1. – С. 11–21.

14. Сверстюк Є. Шевченко: записи на маргінесі / Є. Сверстюк // Літературна Україна. – № 46. – 2014. – 27 лист. – С. 16.

15. Старикова Е. Н. Импліцитная предикативность в современном английском языке / Е. Н. Старикова. – К. : Вища школа, 1974. – 142 с.

Olena Hurko

JOINING STRUCTURES AS MEANS OF IMPLIFICATION AFFIRMATION

The article analyzes the main means of communication between joining structure and the main part. The role of conjunctions in the study of meaning affirmation is found out. Internal identifiers of affirmation are joining structures that help create a complete, comprehensive informative messages express the views of the author or character reflect the thinking process of a large number of semantic and modal shades.

Keywords: meaning, affirmation, joining structures, conjunctions, implification, connective semantics, message.

Елена Гурко

ПРИСОЕДИТЕЛЬНЫЕ КОНСТРУКЦИИ КАК СРЕДСТВО ИМПЛИЦИРОВАНИЯ УТВЕРЖДЕНИЯ

В статье проанализированы основные средства связи между присоединительной и основной частью конструкции. Выяснена роль союзов при изучении значения утверждения. Идентификаторами внутреннего, имплицитного утверждения являются присоединительные конструкции, которые помогают создать полное, информативно исчерпывающее сообщение, отражающее мнения автора или персонажа, воспроизводящее процесс мышления с большим количеством смысловых и модальных оттенков.

Ключевые слова: значение, утверждение, присоединительные конструкции, союзы, имплицитирование, соединительная семантика, сообщение.

Надійшла до редакції 20.11.2014 р.

